

MEZI JAZYKEM, VZTAHY A POCITEM BEZPEČÍ: ŽÁKOVSKÉ PERSPEKTIVY INKLUZE UKRAJINSKÝCH ŽÁKŮ

BETWEEN LANGUAGE, RELATIONSHIPS, AND FEELING SAFE: PUPIL PERSPECTIVES ON THE INCLUSION OF UKRAINIAN STUDENTS

Miroslav Jurčík, Oksana Stupak, Lenka Ďulíková,
Martin Fico, Jarmila Bradová

Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Studie se zaměřuje na perspektivy ukrajinských a českých žáků druhého stupně základních škol ve vztahu k začleňování ukrajinských spolužáků do školního života v kontextu migrace po roce 2022. Cílem je porozumět tomu, jak žáci prožívají každodenní proces inkluze, jaké překážky a podpůrné faktory identifikují a jak vnímají vlastní participaci ve výuce i ve vrstevnických vztazích. Na základě kvalitativní analýzy rozhovorů se ukazuje, že klíčovou roli hraje jazyková kompetence, pocit bezpečí a postupně budované sociální vazby. Zjištění poukazují na význam systematické podpory sociálního začleňování a vytváření příležitostí pro smysluplnou komunikaci a spolupráci mezi žáky.

Klíčová slova: *inkluze, ukrajinští žáci, perspektiva žáků, podpora, základní škola*

Abstract

The study focuses on the perspectives of Ukrainian and Czech lower secondary pupils regarding the inclusion of Ukrainian classmates in everyday school life after 2022. The aim is to understand how pupils experience inclusion, which barriers and supporting factors they identify, and how they perceive their own participation in classroom activities and peer relationships. Based on qualitative interview analysis, findings show that language competence, a sense of safety, and gradually developed social ties play a key role. The results highlight the importance of systematic support for social inclusion and the creation of opportunities for meaningful communication and cooperation among pupils.

Keywords: *inclusion, Ukrainian pupils, pupil perspectives, support, lower secondary school*

1 ÚVOD

Ruská invaze na Ukrajinu zásadně proměnila podobu českých škol. Přítomnost tisíců ukrajinských žáků otevřela nové otázky týkající se inkluze, jazykové podpory i sociálních vztahů ve třídách. Příspěvek se zaměřuje na to, jak samotní žáci – čeští i ukrajinští – prožívají proces začleňování a jaké faktory podle nich podporují či naopak komplikují pocit sounáležitosti a bezpečí při jejich pobytu ve škole.

2 TEORIE

Do konce roku 2025 získalo v EU dočasnou ochranu více než 4,3 milionu ukrajinských občanů, přičemž ČR hostí téměř 9 % této populace (Eurostat, 2025). Ruská invaze na Ukrajinu v roce 2022 vystavila vzdělávací systémy výzvám v oblasti začleňování dětí, které čelí jazykovým, kulturním i psychosociálním obtížím (Dryden-Peterson, 2016; Parkhouse et al., 2019). Rámce inkluzivního vzdělávání zdůrazňují potřebu dostupného, přijatelného a adaptabilního vzdělávání pro všechny žáky (UNESCO, 2020). Empirické studie však poukazují na přetrvávající rozdíl mezi deklarovanými ambicemi a každodenní praxí, v níž se často reprodukuje struktury sociálního vylučování (Giera, 2025). V českém kontextu se tyto problémy výrazně projeví po příchodu více než 50 000 ukrajinských žáků, což znovu otevírá otázky systémové podpory, jazykového vzdělávání a role učitelů - klíčových aktérů inkluze (Šedřová et al., 2025).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Studie využívá kvalitativní výzkumný design založený na polostrukturovaných rozhovorech s 16 ukrajinskými a 16 českými žáky druhého stupně ZŠ (různých ročníků) ze čtyř škol v Jihomoravském kraji. Výběr respondentů umožnil zachytit různé zkušenosti s jazykovou podporou, zapojením do výuky, vrstevnickými vztahy a vnímanou mírou podpory ve škole. Rozhovory byly vedeny s důrazem

na každodenní školní zkušenosti žáků a jejich subjektivní významy. Data byla analyzována pomocí tematické analýzy, která umožnila identifikovat opakující se vzorce a klíčová témata vztahující se k procesu začleňování. Analytický postup kladl důraz na zachycení podobností i rozdílů mezi perspektivami českých a ukrajinských žáků.

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVANÉ VÝSLEDKY

Předběžné výsledky ukazují, že proces inkluze vnímají žáci různých národností odlišně. Přestože pochází ze škol, kde se podpoře inkluze intenzivně věnují, vstup žáků z Ukrajiny vytváří nové výzvy. V mimoškolních a méně strukturovaných situacích mají tendenci vytvářet skupinky podle jazyka, což omezuje spontánní kontakt. Někteří ukrajinští žáci navíc uvádějí, že se ve škole necítí bezpečně a někdy se jim do školy nechce chodit. Osvojování českého jazyka probíhá různým tempem, což významně ovlivňuje i sociální rozměr inkluze. Učitelé jsou přitom vnímáni jako aktéři, kteří se cíleně snaží žáky propojovat a podporovat jejich zapojení. Vedle toho se objevují i příklady přátelských vztahů, které se dále rozvíjejí mimo školu, zejména prostřednictvím společné hry v reálném i online prostředí. Výsledky zdůrazňují význam bezpečného prostředí podporujícího komunikaci, spolupráci a pocit sounáležitosti.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Zjištění ukazují, že inkluze ukrajinských žáků nelze redukovat pouze na jazykovou podporu, ale je třeba ji chápat jako komplexní proces zahrnující sociální vztahy, pocit bezpečí a smysluplné zapojení do školního života. Perspektivy žáků odhalují rozdíly mezi deklarovanými cíli inkluzivního vzdělávání a každodenní realitou školy a upozorňují na význam vrstevnických vztahů a role učitelů při vytváření podmínek pro setkávání a spolupráci. Výsledky naznačují potřebu systematicky rozvíjet školní prostředí, která podporují komunikaci, budování důvěry a respekt k jazykové i kulturní rozmanitosti. Posilování hlasu žáků a vytváření bezpečných prostorů pro interakci může přispět k tomu, aby se rozmanitost stala běžnou a oceňovanou součástí školní kultury.

PODĚKOVÁNÍ

Vznik tohoto příspěvku byl finančně podpořen v rámci projektu GM25-16030M: Na cestě k inkluzi aneb ukrajinští uprchlíci v prostoru českých základních škol.

6 LITERATURA

- Dryden-Peterson, S. (2024). Refugee education: Aligning access, learning, and opportunity. *Daedalus*, 153(4), 79–95. https://doi.org/10.1162/daed_a_02105
- Eurostat. (2025, October 10). *4.37 million under temporary protection in August 2025 [Data in focus]*. European Commission. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20251010-1>
- Giera, W.-K. (2025). The inclusive learning community: Theoretical arguments and practical insights in five school projects. *Sustainability*, 17(17), 8016. <https://doi.org/10.3390/su17178016>
- Parkhouse, H., Lu, C. Y., & Massaro, V. R. (2019). Multicultural education professional development: A review of the literature. *Review of Educational Research*, 89(3), 416–458. <https://doi.org/10.3102/0034654319840359>
- Šedová, K., Obrovská, J., Hlado, P., Lojdová, K., Machovcová, K., Stupak, O., & Lintner, T. (2025). ‘They usually look happy’: Approaches to the adaptation of Ukrainian refugees in Czech schools. *Pedagogy, Culture & Society*, 33(5), 1553–1574. <https://doi.org/10.1080/14681366.2024.2362965>
- UNESCO. (2020). *Global education monitoring report 2020: Inclusion and education: All means all*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373724>